

Frimuraresamfundets hus.

Blasieholmsgatan n:r 6.

(Kv. Blasieholmen n:r 9.)

(1668-69)

Tomten förlänades 1650 ^{20/7} till riksskattmästaren Seved Bååt och innehöll då 65 alnar i bredden och 120 i längden.¹ Sedan Bååt år 1669 aflidit, öfvergick tomten genom köpebref dateradt s. å.

Blasieholmen, sedd från Heigeandsholmen vid 1600-talets slut.

Efter Dahlbergs Suecia ant. et hod.

till svågern, riksamiralen greve Gustaf Otto Stenbock. Dennes arfvingar, d. v. s. änkan och barnen, däribland den frejdade fältmarskalken greve Magnus Stenbock, innehade den sedermera,

¹ Riksarkivet. Städens acta. Detta öfverensstämmer i det allra närmaste med en handling af år 1674 i Kammararkivet jämte bifogad karta, däri tomten uppgifves innehålla 9,042 kv.-alnar. Angående måttuppgifterna, se O. Sirén, Gamla Stockholms hus I, 154, 155 och Utredningar V, 95, 98.

men efter öfverenskommelse med dem inropade fältmarskalken grefve Nils Bielke 1696 ^{18/7} fastigheten på exekutiv auktion.¹ Rätt till återlösen skulle stå öppen, men arvingarna kunde ej begagna sig af den utan Bielke pantsatte egendomen i Rikens Ständers bank. Magnus Stenbock fick dock det präktiga huset med dess tomt infriadt år 1710 »såsom ett bevis på Ständernas erkänsla öfver det lysande slaget vid Helsingborg».² Sedan han år 1717 aflidit i dansk fångenskap, behöllo arvingarna det faderneärfda huset, men redan 1723 (året efter grefvinnan Stenbocks död) utbjöds det till salu.³ Något anbud tyckes ej ha gjorts förrän 1726, då riksrådet Josias Cederhielm genom köp blef ägare af det gamla Bååtska palatset med dess tomt å andra sidan gatan (nu Grand Hôtel Royal och Grand Hôtel).

Han afled år 1729, och omkring 1733 såldes egendomen ånyo; den nye ägaren var underståthållaren i Stockholm Hans Fredrik Standaerhielm, som dock 1745 ^{25/1} afstod det till den rike kammarherren och öfverintendenten Louis De Geer på Finspång. Knappa 8 år därefter afhände sig denne den ståtliga byggnaden till förmån för riksrådet friherre, sedermera grefve, Karl Scheffer, enligt köpebref dateradt Finspång 1753 ^{26/11}; i köpet ingingo en del väggbonader samt »den geent emot huset på sijdan emot strömmen dels obebyggda, dels ock med några gamla trähus bebyggda tomt».⁴ År 1776 sålde Scheffer huset jämte en del af ofvannämnda tomt till änkedrottningen Lovisa Ulrika, som gjorde detta köp för penningar tillhöriga prinsessan Sofia Albertina.⁵ Emellertid synes änkedrottningen till sin död 1782 ha disponerat huset, hvilket, såsom egentligen tillhörigt prinsessan, mycket riktigt finnes upptaget hvarken i änkedrottningens testamente eller i bouppteckningen efter henne.⁶

¹ Sirén, a. a. 1, 154, 155. S. har något utförligare behandlat transaktionerna och meddelar bl. andra dokument äfven kontraktet med Bielke (sid. 168—170).

² Sirén, a. a. s. 156, citerar en uppgift i Biografiskt Lexicon XV, 321, att det var Stockholms borgerskap, som inlöste huset, hvilket förefaller otroligt.

³ Annons i Posttidningen 1723 ^{11/11} m. fl.

⁴ Om denna tomt se nedan Grand Hôtel.

⁵ Fredrik Axel von Fersen: Historiska Skrifter. Del III, sid. 236.

⁶ I en mantalsförteckning af 1780 (i Stadens arkiv) säges huset tillhöra änkedrottningen. Redan 1778 anhöll hofkvartermästaren J. V. Westrell om brandförsäkring för detta hus (Handl. i Stadens brandförsäkringskontor).

Prinsessan hade först haft för afsikt att här inrätta sin bostad, hvartill huset i flera afseenden synnerligen väl lämpade sig, men sedan hon 1783 inköpt det gamla Torstensonska huset (sedan kalladt Arffurstens palats), öfvergaf hon denna idé och sålde det Bååtska huset 1787 $\frac{1}{2}$ till öfversten greve H. W. Hamilton för den då för tiden ganska aktningvärda summan af 19,000 Rdr specie.

Han blef emellertid ej länge i besittning af egendomen, ty redan 1791 $\frac{1}{4}$ köptes den af hofmarskalken friherre H. J. von Düben, som betalade 18,000 Rdr spec., men som år 1797 i augusti öfverflyttade köpet på majoren friherre P. A. Fock. Dennes änka sålde huset 1829 $\frac{1}{10}$ till öfverstekammarjunkaren friherre J. K. Adelswärd för 66,666 Rdr och 32 sk. banko.¹ I arfskifte efter honom 1854 $\frac{25}{8}$ tillföll det hans änka Maria Sleman, efter hvars död 1860 $\frac{23}{9}$ sonen, friherre Erik Seth Adelswärd, genom arfskifte af 1861 $\frac{19}{3}$ fick det på sin lott, men genast sålde det till öfverhofstallmästaren friherre Ferdinand Braunerhielm för 275,000 Rdr enligt köpebref dateradt 1861 $\frac{8}{4}$.² Samma år och den 30 i samma månad öfverflyttades dock köpebrevet på greve A. H. R. Hamilton. Af honom såldes egendomen år 1874 $\frac{1}{10}$ till Frimuraresamfundet för 380,000 kronor och har sedan ej bytt ägare.

*
*
*

Seved Bååt uppförde först på 1660-talet efter omsorgsfullt utarbetade ritningar af Nicodemus Tessin d. ä., bland hvilkens tidigaste beskyddare Bååt var, det präktiga stenhus, som ännu pryder tomten, men enligt flera i öfrigt ostyrkta uppgifter skall byggnaden vid hans död 1669 ännu ej varit fullt afslutad. Emellertid finnes den dock afbildad på planschen öfver konung Karl X:s begravningsprocession (d. v. s. nio år före Bååts död), men förmodligen är huset inlagdt på planschen af Dahlberg

¹ I »Morgonbladet» för 1850 $\frac{29}{1}$ uppgifves, att d. v. hertigen af Östergötland, sedermera konung Oscar II, ämnade köpa det Adelswärdska palatset.

² Såväl svenska som norska staten spekulerade starkt på egendomen för att använda den till offentligt ändamål, men priset syntes oantagligt.

efter Tessins ritning. Samma år Bååt afled utbröt eld i det nya huset, som då enligt flera författare skulle blifvit alldeles förstördt, men af den nye ägaren, grefve Stenbock, ånyo uppbyggdt. Denna senare uppgift uthärdar nog ej en strängare kritik, ty när G. O. Stenbock af Bååts änka köpte huset, reserverade sig denna senare kopparen på taket.¹ Hade nu eldsvådan i grund afbränt huset, torde kopparen inte varit mycket värd och sålunda ej blifvit föremål för en särskild paragraf i köpebrevet. Möjligt är att G. O. Stenbock fullbordade Bååts verk; åtminstone gjorde han en grundlig reparation. Hans och hans grefvinnas initialer återfinnas i ett af stucktaken.²

Från denna tid och under mer än 200 år stod huset i det allra närmaste i samma skick. Grefve F. A. von Fersen (anf. arb.) säger med anledning af den ofvan omtalade försäljningen till prinsessan Sofia Albertina, att huset icke var värdt den summa (450,000 daler kopparmynt) som betalades, emedan det behöfde repareras.

Då ägare sedermera ombyttes med i allmänhet ganska korta mellanrum, torde dessa ej heller velat nedlägga penningar på större reparationer.³ Detta är också orsaken till, att huset fått stå tämligen orördt och ännu på 1870-talet i det närmaste var bibehållet i sitt ursprungliga skick. Hade ej öfverinseendet öfver de stora tillbyggnader och reparationer, som verkställdes af Frimurareorden åren 1875—76, anförtrots åt män sådana som slottsarkitekten Söderlund och professor F. W. Scholander, hade man sannolikt gjort »table rase» här liksom på andra ställen (bl. a. Järnkontorets hus) och i den ur konstnärlig och historisk synpunkt märkliga byggnadens ställe uppfört något tidsenligt

¹ Westinska saml. i Uppsala Univ. Bibl.

² Närmare detaljer rörande palatsets byggnadshistoria, inredning och utstyrelse finnas i intendenten G. Upmark d. y:s intressanta uppsats: »Seved Bååts och Gustaf Otto Stenbocks palats i Stockholm» i Samfundet Sanct Eriks Årsbok 1905, sid. 26—37, samt i professor Siréns stora verk: Gamla Stockholms hus, del. I, s. 154—170.

³ Adelsvärd gjorde dock härifrån ett undantag, ty omkring 1834 synes han gjort åtskilliga förändringar i inredningen på samma gång han lät uppföra två smärre, nu försvunna flyglar åt N. Blasieholmshamnen.

monstrum eller någon krok an i samma stil som vissa andra hus på Blasieholmen.

Den tillbyggnad, Frimurareorden gjorde, var högst betydande och hedrar på det hela taget såväl frimurarna som dem hvilka utförde det maktpåliggande arbetet. Byggnaden gjordes då dubbelt större, ty nästan hela tomten nedåt Stallgatan och åt N. Blasieholmshamnen bebyggdes. De åt denna sida belägna lägre flyglarna, som uppfördes af friherre Adelswärd 1834, sammanbyggdes;¹ dessa flyglar äro nu försvunna och ha gifvit rum för den af Frimurareorden på denna del af tomten under åren 1910—12 efter ritningar af arkitekten Ludvig Peterson utförda större nybyggnaden, som har nr 9 N. Blasieholmshamnen och i hvilken Strandhotellet är inrymdt.

Se där i korthet hvad man känner om det Bååtska husets öden.

* * *

Det torde dock säkerligen intressera läsaren mera att erfara något om de personer, som bott inom den spatiösa byggnadens murar. Vi skola bland dem finna många ryktbarheter, visserligen då och då blandade med namnen på mindre märkliga personligheter, men på det hela har huset i alla tider varit bebodt af storfolk.

Båått och hans grefvinna bodde här; likaså grefve G. O. Stenbock med familj. Sonen, grefve Magnus Stenbock, som endast sällan vistades i Stockholm, synes endast en helt kort tid varit installerad i palatset. Omkring år 1721 var åtminstone en del uthyrd till amiralen grefve Evert Didrik Taube.² I öfrigt beboddes huset då endast af assessorn Olof Dalman, som hade »inspection öfver huuset» samt hofskräddaren Andreas Wennerströms änka, »som sitter hyresfritt emedan hon achtar på huuset».

¹ Vid grundgräfvningarna för tillbyggnaderna iakttog man, att där funnits en väl anlagd båthamn, bestående af en med finhuggen sten kantad kanal, som skar ett godt stycke in i tomten (Sirén, *anf. arb.* s. 158). En vacker trädgårdsanläggning har en gång äfven funnits där.

² Fader till den bekanta grefvinnan Hedvig Taube, som sålunda antagligen tillbragte sina första barnår i detta hus, innan fadern flyttade till Skeppsholmen.

Efter Taube finna vi ryske ministern, den slipade Golovin här såsom hyresgäst; han bodde dock ej i huset ensam, ty riksrådet Cederhielm inflyttade själf samtidigt med köpet 1726.¹ Emellertid bodde Golovin här, när elden år 1728 kom lös i ett af uthusen; han lämnade Stockholm 1732 den 20 juli. Huruvida hans efterträdare, Michael Bestuscheff, äfven bodde i detta hus är ej fullt utredt. Redan 1741 hade dock Louis De Geer inflyttat, ehuru han först några år senare blef ägare.

Riksrådet grefve Karl Scheffer bodde alltifrån sitt tillträde i huset. Vid kronprins Gustafs (III) 17:e födelsedag, år 1761, anställde han, som var prinsarnas guvernör, en storartad illumination, då hela byggnaden »var öfverallt illuminerad». På kungl. slottet var bal samma dag, och man kunde därifrån betrakta de ståtliga anordningarna. När Scheffer efter sin svärfaders död tillträdde ett annat hus på Blasieholmen (nr 8 Arsenalsgatan), flyttade han dit omkring 1762.

Såsom hyresgäst inflyttade något år därefter den franske ambassadören, baron de Breteuil, som anlände till Stockholm 1763 den 6 december. Han anställde här flera lysande fester, hvilkas rad dock afbröts af hans hustrus i Stockholm timade död; hon afled nämligen här 1765 den 14 mars af smittkoppor och samtidigt i barnsäng. År 1776 anordnade baronen med anledning af kronprins Gustafs giftermål en illumination, som säkerligen kunde mäta sig med den nyss omtalade Schefferska. Det hela var planlagdt och utfördt af den bekante L'Archevesque. Dekorationen med transparanger, rökelsekar, vapensköldar, altaren och namnchiffer var 150 fot lång och 45 fot hög; den slöts med en basrelief i hvit marmor »uti en rustique ordning», betäckande den ena flygeln samt framställande Hymenæus (Apollos son, äktenskapets gud), som förde kärleken till altaret; den andra flygeln täcktes äfven den af en relief föreställande Minerva.

År 1767 den 30 april afreste baron Breteuil och återvände ej till Sverige. Han var en fint bildad man och mycket konst-

¹ Hans dyrbara boksamling försåldes efter tryckt katalog på auktion, som ägde rum här i huset i juni månad 1734.

intresserad samt blef senare premierminister under Ludvig XVI:s regering, han afled 1807. Under sin vistelse i Stockholm lät han för sin räkning vid Mariebergs porslinsfabrik beställa en präktig bordservis, som omnämnes i keramiska arbeten.

Före sin afresa gaf han en lysande afskedsfest i sin sommarbostad vid Nyckelviken; det var i april och således ingen egentlig årstid för utflykter i det gröna. Den charmante fransmannen lät sig dock ej därpå bekomma, och enär de kungliga personerna deltog i piqueniquen, togos mått och steg för att ej årstiden skulle lägga hinder i vägen. »Oaktadt snön låg kvar, hade anlagts en trädgård framför huset med grönt och sandgångar, liksom i den vackraste årstiden, samt en parterre med bosquéer, hvilkas medelpunkt framställde nordstjernan», berättas det i Inrikes Tidningar den 27 april 1767.

Baron Breteuils bo såldes på auktion 1768 ^{14/10}, och månaden därefter inflyttade hans efterträdare grefve de Modène i den ståtliga bostaden. Den nye ambassadören stannade i Stockholm endast till 1770 den ^{10/7}, då han afreste. Hans efterträdare såväl i ämbetet som i palatset blef grefve de Vergennes, den sedermera så bekante franske utrikesministern, som under sin vistelse i Stockholm tog liflig del i Gustaf III:s revolution 1772.

Grefve de Modènes hästar och en del af hans möbler voro till salu 1770 i november; sannolikt stod ambassadhotellet obebodd till den 7 juni 1771, då grefve de Vergennes anlände.

Denne framstående diplomat stannade nära fyra år i Stockholm samt efterträddes af grefve d'Usson de Bonnac, hvilken såsom hyresgäst slutade sina dagar i detta hus. Han anlände till Stockholm i december 1774, men trufdes aldrig rätt väl i vårt kyliga klimat och gjorde under sin ambassadörstid två mer än årslånga besök i sitt hemland. I sin journal skildrar J. G. Ehrensvärd honom på följande sätt: »Man skulle snarare trott honom vara en butter holländare eller en resande tysk än en fransk ambassadör.»

Under vistelsen här ägnade han sin hyllning åt den såsom en af skönheter vid Gustaf III:s hof ansedda grefvinnan Meijerfelt, född Sparre, om hvilken en författare (signaturen Wilhelmina)

säger: »Grefvinnan Meijerfelt också en af gracerna. Hon är den äldsta, och, som ni ser, ej just ung numera. Också har hon ett par temligen stora gluntar till söner, för hvilka Kellgren varit informator. Ett mycket estimabelt fruntimmer, som alltid haft den egenheten att göra sin man förtrogen med alla de kärleksförklaringar man gjort henne. Makarna hafva alltid lefvat såsom turturdufvor.»¹

På grefvinnans slott Stora Sundby brukade Bonnac tillbringa långa tider. Han afled ogift i Stockholm den 20 januari 1782 efter ett slaganfall och bisattes i residenten Antivaris graf på Klara kyrkogård. I Posttidningen för den 11 juli 1782 annonserades om försäljning af hans lösörebo. Bland andra föremål som uppräknas märkes en »Davids harpa». Kanske var detta den gamle ungarlens trognaste tröstarinna.²

Ännu tvenne franska ambassadörer innehade bostad i det gamla Bååtska palatset. Den förste var Bonnacs efterträdare markis de Pons, den »gamla regimens» sista representant i Sverige, som innehade ambassadörsposten från 1783 ^{24/7} till 1789 ^{3/3}. Markisen beledsagades till Sverige af sin dotter, grefvinnan de la Motte, som i samtida memoarer beskrifves som en »jettedame». I L. v. Engeströms »Minnen» t. ex. säges om grefvinnan af Ugglas, som var ett ovanligt resligt fruntimmer, att man förr trott henne ha mycket hår, men först efter grefvinnan de la Mottes hitkomst hade man fått veta, att hon var skallig». I K. Bibliotekets samlingar finnes en handtecknad karikatyr framställande den lille saxiske chargé-d'affaires, Internari, som med tillhjälp af en stor stege lutad mot grefvinnans muff försöker att inleda ett samtal.

Markis de Pons³ fick ingen efterträdare förrän 1795, då medborgaren Le Hoc hitsändes af den franska republiken. Han

¹ Om henne se närmare C. Forsstrands förträffliga, på grundliga forskningar stödda arbete »De tre gracerna». Sthlm. 1912.

² Harpospel var i öfrigt vid denna tid mycket på modet i Stockholm. Engelske ministern Wroughton var en skicklig harpist. Hans duetter på harpa med Mademoiselle Stebnowska (sedermera fru Karsten), som från Polen följt honom till Stockholm, omtalas i flera memoarverk.

³ Rörande markis de Pons' vistelse i Sverige finnes en del rätt intressanta detaljer i chargé-d'affaires de Gaussens otryckta, i franska utrikesdepartementets

kallades i Stockholm, där han ej var populär, »monsieur Hic Hæc Hoc» och vistades här från den 21 okt. 1795 till den 23 april 1796. Äfven han åtföljdes hit af sin dotter, på hvars födelsedag han skref ett till henne dediceradt poem, som trycktes i Sverige, och hvartill Ludv. Piccini satte musik.¹

Raden af franska ambassadörer boende i detta hus afbröts således först med markis de Pons' afresa. Baron Düben, som 1791 köpte huset, bodde troligen här någon tid, men före Le Hocs ankomst var åtminstone en del uthyrd till ryske e. o. ambassadören greve Romanzow, som under den korta tid han vistades i Stockholm (slutet af 1793 och början af 1794) hade sin bostad här.

Sedan äfven Le Hoc afrest 1796, köpte baron Fock, såsom vi sett, palatset och inflyttade själf år 1798, men uthyrde en våning till portugisiska chargé-d'affaires, sedermera envoyén, dom Fernando José Corrêa-Henriquez. Denne, som säges varit en begåfvad landskapsmålare och åt sig inrättade en atelier i huset, bodde här ända till i augusti 1805, då han lämnade Stockholm.

Hans våning öfvertogs af greve Fabian von Fersen under några år. Vid broderns ohyggliga död 1810 var han dock jämte sin grefvinna boende å kungliga slottet samt lämnade kort därefter Stockholm på någon tid och flyttade till landet.

Danske ministern greve Mogens v. d. Nath (äfven v. Dernath) bebodde sannolikt samma våning under sin vistelse i Stockholm 1810—1812. Ryske generalen och ambassadören baron (sedermera greve) P. Suchtelen, som redan 1809 utnämmts till envoyé i Sverige och lyckades bli en af de populäraste diplomater i Stockholm på sin tid, oaktadt den roll han spelat vid Sveaborgs uppgifvande, bodde, såsom det vill synas, ensam här år 1812, men år 1816 finna vi ägaren baron Fock och spanske ministern

arkiv förvarade memoarer från dennes långvariga vistelse i Sverige, och af hvilka memoarer en afskrift ombesörjts af mig. Deras utgifvande i sammandrag torde måhända framdeles komma att bli en verklighet.

¹ Couplets adressés à Mademoiselle Sophie Le Hoc par son père, le jour de sa Naissance, le 21 Pluviöse, l'an Quatrième de la République Française (10 Février 1796).

